

СЈЕДИЊЕНЕ АМЕРИЧКЕ ДРЖАВЕ И ПИТАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Основне детерминанте спољне политике САД

Држим да свака анализа међународног понашања САД уопште, и према Југославији посебно, историјски и актуелно, мора полазити од неких битних константи које су одређујуће утицале на међународно понашање ове велике силе, која је у релативно кратком историјском размаку од двеста година изашла из колонијалног статуса и прерасла у економско-технолошку, финансијску и војностратешку силу првог реда. Још је Наполеон рекао да на спољну политику сваке земље битно утиче географија. Физичка одвојеност Америке од Европе и Азије омогућила јој је да док је још била релативно нејака, приклањајући се изолационизму, свесно купује време за јачање својих позиција. Основна преокупација америчког друштва током првих сто година била је територијална експанзија, али без великих и скувих ратова. Две трећине данашње територије САД освојено је или купљено.

Преокупираност Европе наполеоновским ратовима и револуционарним превирањима, уз одсуство моћних суседа на америчким просторима, омогућавало је континенталну експанзију. Опасност од Француске империје отклоњена је куповином Луизијане, 1803. (500 хиљада квадратних миља); Мексико је поражен у рату (1845–1848), изгубивши при том Тексас и Калифорнију, просторе веће од Балкана. Опасност од сецесије и стварања снажне конфедерације јужних држава, отклоњена је крвавим грађанским ратом (1861–1865). Аљаска је 1867. купљена од царске Русије, а Хаваји, Гуам, Филипини и Порторико отети од Шпаније у рату 1898.

САД су као модерна држава настале на специфичан начин, досељавањем житеља готово свих нација и раса. Сукоби и немири у земљама порекла досељеника вршили су одређено дејство и на унутрашњу политичку сцену. Међутим, како је време одмицало тзв. „лонац за топљење“ све је успешније стварао свест о америчкој нацији на начелима демоса. Декларисана приврженост демократији снажно је бојила психологију грађана, подстичући одбојан став према монархијама и диктаторима а симпатије према демократским и либералним покретима.

Уз све мањкавости политички систем је одолевао изазовима. Очувана су основна демократска права, слобода говора и штампе што је вршило одређени утицај и на спољнополитичка опредељења земље, понекад тако снажно па и супротно хтењима извршне власти. Међутим, та

преокупираност континенталном експанзијом и активирањем огромних ресурса потискивала је међународне проблеме у други план. Европске невоље, ратови и унутрашњи потреси, стварање моћних блокова и групација, готово су увек ишли у прилог Америци, омогућујући јој да консолидује своје позиције.

Основна спољнополитичка опредељења САД еволуирала су, при чему је прагматизам и национални интерес у најогољенијем виду био у првом плану, али најчешће заодевен у морално рухо било да се презентира као „судбинска предодређеност“, „битка за християнизацију“ или „да се свет учини безбедним за демократију“. На практичном политичком плану морализам је играо велику мобилизирајућу улогу.

Остављајући за тренутак на страну стратешке спољнополитичке циљеве, мир, безбедност, права и слободе, првих сто педесет година политику САД карактерише изолационизам. Та америчка оријентација добила је у Монроовој доктрини (1823) одређену правно-политичку легитимацију чије превођење на практични језик је значило „Европо и Азију руке даље од Америчких континената“. Као трговачка земља Америка заступа принцип слободне пловидбе морима и океанима и залаже се за политику „отворених врата“ на глобалном плану а „пан-американизам“ на америчким континентима.

Опортунизам или боље рећи прагматизам уочљив је у америчком међународном понашању. Декларисана спољнополитичка начела селективно су коришћена и поштована. Америка се на самом крају 19. века шпанско-америчким ратом легитимисала као глобална сила. Ушла је у Први светски рат, али је одбила да приступи Лиги народа, иако је њен председник био један од главних поборника њеног стварања. Био је то покушај да се Америка поново врати „златном изолационизму“.

Регионалну политику САД и током 19. века карактерисао је интервенционизам, посебно према Централној Америци, где су САД интервенисале безмало тридесетак пута. Анектиран је Порторико (до данашњег дана без референдума). Никарагва и Хаити постали су готово амерички протекторати. Изграђен је и присвојен Панамски канал, установљено је више база у екстра територијалном статусу. Гвантамно на Куби и данас има такав статус. Методи су мењани, али не и основни циљеви. Некада је то била „дипломатија топовњача“ некада „доларска дипломатија“. Председник Ф. Рузвелт најавио је политику „доброг суседства“, али су рецидиви прошлости још увек били видљиви.

Америчко понашање често је збуњивало и земље Далеког истока Вашингтон се залагао за екстериторијална права у Кини, а код куће је упражњавао грубу имиграциону политику управо према Кинезима. Залагао се за политику „отворених врата“ а код куће је уводио високе тарифе, управо за производе из Азије.

Америчка политика трпела је критике Европљана. Америка је осуђивала рат као „неморалан“, занемарујући чињеницу да је највећи део садашње територије освојила. Једина је земља која је употребила атомско

оружје. Званична Америка традиционално инсистира на решавању права националних мањина у Европи, а код куће толерише кршење права обојених Американаца.

У Другом светском рату САД су одиграле једну од кључних улога у сламању европског фашизма и јапанског милитаризма, прерастајући у глобалну супер силу, без премца. Глобални интереси наметнули су глобалне обавезе, доводећи до промене свести да се такви интереси не могу бранити пасивизмом и изолационизмом. Инаугурацијом Труманове доктрине (1947) широм су отворена врата америчком глобалном интервенционизму. Први корак је учињен преузимањем британских обавеза у Грчкој, где се водио грађански рат, а обећана је помоћ и Турској. Амерички председник своју доктрину представља као политику помоћи слободним народима који се одупиру покушајима тлачења од стране наоружаних мањина и притисцима са стране. Тиме долази до свеобухватне идеологизације међународних односа. „Немојмо се заваравати, ми се данас налазимо у средишту хладног рата“, прокоментарисао је Труманову политику Бернард Барух. Војно ангажовање САД у Кореји, рат у Вијетнаму, војне интервенције на Гранади, Панами и Заливски рат вуку своје корене из Труманове доктрине. Идеологизацијом међународних односа сваки сукоб је приказиван као сукоб између добра и зла, диктаторског Истока и демократског Запада. Супарничка страна је увек представљена као генератор сукоба, који извиру из суштине њене идеологије, уперене против Запада. Однос Америке према супарничкој страни најсликовитије је изразио бивши председник Реган, који је у свакој прилици карактерисао СССР као „империју зла“.

Рат у Заливу снажно је афирмисао логику силе. Повео га је амерички председник и овог пута за рачун америчких интереса, али тај рат није донео решења, нити створио претпоставке за трајни мир у региону иако је громогласно најављен као рат за „нови светски поредак“. САД су, међутим, овим ратом афирмисале неке крупне начелне моменте, остварујући најубедљивију победу од времена свог грађанског рата, демонстрирајући до тада невиђена технолошка достигнућа. Рат је као никада пре показао могућности утицаја медија на мобилизацију јавног мњења. Војна супериорност САД ишла је паралелно са политичком премоћи. Арапски савезници Америке били су истовремено и њени клијенти. Британци веран пратилац, Французи неодошељен савезник. Остатак Европе био је ван игре. Совјетски Савез је имао политику, али не и способност да је операционализује. Уједињене нације под чијим је номиналним окриљем рат вођен биле су једноставно киднаповане.

За ваљано праћење и антиципирање америчког међународног понашања нужно је проницање у темељне одреднице основа америчке моћи, унутрашње политичке тенденције и процесе, пре свега у економској и расно-етничким сферама. САД и даље остају једина глобална сила, против чије воље и виталних интереса тешко је замислити остваривање било које значајније иницијативе. Међутим, има ваљаних аргумената који ука-

зују да су позиције САД, на глобалној привредној сцени, у односу на стање после Другог светског рата ослабиле. Удео Америке у глобалној индустријској производњи пао је са 30% на око 15%. Озбиљни амерички аналитичари виде опасност у опадању квалитета радне снаге. У минулој деценији Латинамериканци, Црнци и Азијати попунили су 50% нових радних места. Очекује се да ће се њихов удео у наредној деценији кретати око 40%.¹ Процењује се такође да ће бројка од око девет милиона досељеника из минуле деценије бити приближно иста и у наредној. Јапан, СРН, Европска унија не само да су прерасле у озбиљне конкуренте на међународном тржишту већ су то све више и на америчком. Сматра се да је један од кључних разлога квалитет стручне образованости радне снаге.

Релативно слабење америчких позиција на економско-технолошком плану све више ће деловати на усредсређивање на економско-социјалне сфере унутар Америке, али и на спољном економском плану. У том правцу Клинтонова администрација остварила је одређене резултате, који нису довољно валоризовани. Склопљен је споразум познато као НАФТА (Северно америчка слободна трговинска зона), споразум са земљама пацифичког приобаља, одређени резултати у трансформацији ГАТА у СТО (Светска трговинска организација), аранжмани са Европском унијом. Садашња америчка администрација, па и нека нова, извесно је да ће поклањати дужну пажњу овој проблематици, али се Америка такође неће одрећи свог међународног активизма, дубоко свесна међузависности између унутрашње и спољне политике и растуће глобалне међузависности. Инструменти војне моћи и убудуће биће кориштени селективно и кад је год то могуће у оквиру НАТО-а и уз благослов ОУН.

САД и југословенско мишљење

Званични односи САД са Србијом датирају из 1882, а са Црном Гором 1910. Интереси САД за наше просторе пре и после стварања Југославије били су ограничени. Супротно распрострањеном мишљењу Вилсон као један од родоначелника начела самоопредељења народа, све до пред крај 1917, као адвокат америчког искуства у првом реду, залагао се за очување Аустроугарске и њену трансформацију у шесточлану федерацију централноевропских земаља, коју је требало да чине Аустрија, Мађарска, Чешка, Трансилванија, Југославија и Пољска са Русинима. Дакле, Вилсон се у овом случају није залагао за такво право на самоопредељење које би водило стварању нових, на рушевинама претходних држава. Овај план био је дело Вилсоновог блиског сарадника Чарлса Сејмура који ће касније бити члан америчке делегације на Мировној конференцији. Вилсон је дуго одбијао да прими лидере националних коми-

¹ Hormats, Rober D: *The Roots of American Power* »The Foreign Affairs«, Summer 1991, p. 140.

тета, покрета за независност, укључујући већ надалеко познатог Томаса Масарика. Када је већ дошло до разбијања дуалне монархије амерички председник подржао је Масарикову идеју о тесној сарадњи новостворених држава, гледајући на ту сарадњу као на међукорак ка будућем уједињењу. Међутим, ни ова идеја није прихваћена. Новостворене државе на победничкој страни плашиле су се рестаурације економске премоћи чланица бивше монархије а поражене да би се тиме озаконио новостворени *status quo*, који је произлазио из Тријанонског споразума.²

Талас изолационизма који је заплуснуо САД после рата и одбијања америчког Конгреса да САД приступе Лиги народа ограничио је интерес Америке и за Југославију, па он није излазио из оквира рутинских дипломатских односа. Својим противљењем тајним споразумима, па и Лондонском (1915), Вилсон је допринео повољнијем разграничењу између Југославије и Италије. Интерес Америке се, међутим, повећава у предвечерје Другог светског рата. Већ 21. марта 1941. амерички посланик у Београду Блис обећава југословенској влади помоћ за обнову Закона о *lend lease*-у и слободно располагање југословенским резервама у Америци све док је земља слободна и независна.³ Овај став поновљен је после војнога пуча у Београду. Приликом пријема код председника Рузвелта по казивању К. Фотића, поред осталог му је речено: „Не мислите ли да би било боље за Србију да буде хомогена држава, одвојена од својих западних провинција, уз наглашавање, поново ћете бити јаки и нећете трачити напоре у бескрајним унутрашњим проблемима и дебатама“.⁴ Напад Хитлера на Југославију државни секретар С. Hull је осудио као варварски чин, понављајући да ће САД помоћи онима који су спремни да се бране.

Окупација Југославије узроковала је повлачење америчког дипломатског особља из Београда 16. маја. Током насталог интересгума, а у значајној мери и касније, основни извор информисања званичног Вашингтона било је југословенско посланство у Вашингтону, на челу са Фотићем. Интерес званичне Америке је у порасту. Председников син Џејмс Рузвелт посећује краља Петра у Јерусалиму, а 15. и 24. априла председник Рузвелт својим прокламацијама осуђује нападе и комадање Југославије. Иако још увек неутрална Америка почиње да афирмише отпор окупаторима под командом Д. Михаиловића. Петог септембра акредитован је амерички дипломата при избегличкој влади у рангу министра.

Збивања у Југославији још увек нису значајнија преокупација великих сила. Истина, САД помније прате збивања али немају искристалисану политику па је и због тога њихов утицај незнатан. Председник Рузвелт испољава просрпску наклоност и јавља се на одређен начин као краљев

² Adams, Magda, *New Sources on Trianon*. »The Hungarian Quarterly« Volume XXXII. Summer 1991. (на основу новоотворених извора Quai D' Orsai i Madarska) p. 91.

³ *Foreign Relations of the United States (FRUS) 1941*. Volume II p. 961.

⁴ Фотић, Константин, *Рајн који смо изјубили*, 85.

ментор. Краљ Петар долази у званичну посету Вашингтону средином године и том приликом се обраћа Конгресу.

До извесне промене у ставу председника Рузвелта према носиоцима отпора у Југославији долази тек после пријема извештаја од капетана Fagisha (новембар 1943) који партизане карактеризира као истинске борце против окупатора. Но, то још увек не значи и промену политике. Збивања у Југославији и даље су од периферног војностратешког значаја за САД. Војне операције у Југославији све више добијају на значају код Черчила и Стаљина, али Рузвелтова основна преокупација остаје што брже окончање рата у Европи како би се САД усредсредиле на Пацифик. Истина, дипломатска представништва две земље, југословенско у Вашингтону и америчко при избегличкој влади, подижу се на ниво амбасадора (16. октобар 1943). Избегличка влада именује К. Фотића, чему се Субашић и хрватски чланови владе оштро противе. Неслагања у избегличкој влади се повећавају.

Harry Hopkins, један од најближих Рузвелтових сарадника, још једном износи став у вези са српско-хрватским односима: „Смешно је присиљавати Србе и Хрвате да живе у једној држави, Срби треба да имају своју, а Хрвате треба ставити под старатељски савет“.⁵ Своје сумње у могућност рестаурације Југославије Рузвелт је опет испољио 5. октобра 1943. на састанку са члановима делегације која се припремала за Министарску конференцију у Москви, наглашавајући да Хрвате треба одвојити од Србије.⁶

На Техеранској конференцији Рузвелт се сагласио да се пружи помоћ партизанима, који се још увек у жаргону официјелне Америке називају „патриотима“. – Званични Вашингтон и даље показује резерве и тиме што се тек у јануару 1945. у једној јавној и званичној изјави експлицитно спомиње Тито. На тај начин, сматра се, Рузвелт је замерао Черчилу што се Титу и партизанима приписују веће заслуге него Д. Михаиловићу. Резерве званичног Вашингтона очитују се и у инструкцији Стејт Департамента. Уреду за ратне информације (OWI), да се Национални комитет не назива владом нити „патриотске снаге“ Народноослободилачком армијом. С друге стране, америчка администрација пружа подршку избегличкој влади све до краја рата.

Иако је званични Вашингтон и после Јалте и даље преокупиран војним консидерацијама, тумачење њених одлука везаних за Југославију постаје један од генератора спорова са новонастајућим режимом све до 1948. Односи Београда са Вашингтоном током првих година после рата слабе у мери у којој се Југославија чвршће везује за СССР. Југословенска влада одбија Маршалов план. Заоштрава се проблем Трста и граница са Италијом и проблеми везани за грађански рат у Грчкој.

⁵ Sharewood, Robert: *Roosevelt and Harry Hopkins, FRUS 1943*, p. 711.

⁶ IBID – 712.

Година 1948. и политика САД према Југославији

Југословенски сукоб са Коминформом, који је обелодањен 28. јуна 1948, представља прекретницу у политици САД према Југославији. Вашингтон је брзо разумео значај сукоба, који је по речима З. Брезинског „представљао опасан преседан за Источну Европу, па је Југославија због своје независне политике постала објект посебног америчког интересовања, пажње и повољнијег економског третмана“.⁷ Сукоб је имао и своје практично политичке импликације. Грађански рат у Грчкој убрзо је окончан, нађено је прво, прелазно решење за Трст и Истру. Интерес Вашингтона за независну и целовиту Југославију је повећан, због њеног одбијања да приступи Варшавском пакту. Југославија је по Х. Кисинџеру „симболизовала могућност независности“.⁸ САД су се навикле на југословенску политику несврставања, гледајући на њу чисто прагматски. „Југославија се није разишла са Стаљином да би учинила услугу нама, нити је наставила да води такву политику да би унапредила наше интересе. Али било какви да су Титови мотиви, Југославија је побољшала нашу глобалну политику“, вели Кисинџер.⁹

Званични Вашингтон био је дубоко свестан унутрашњих противречности, националних и других са којима се суочавала Југославија, али му је она јединствена и независна одговарала. Познаваоци наших прилика били су свесни да би стварање независне хрватске државе покренуло више проблема него што би решило, посебно везаних за границе. Илустративно је мишљење једног од најбољих познаваоца Хрватске, и српско-хрватских односа, Stephan Clissold-a, који је пророчански то сажео реченицом: „Томе би се српска мањина жестоко супротставила“.¹⁰ У блоковски подељеном свету очување интегритета и независности Југославије, посебно у критичном посттитовском периоду, сматрао је Clissold веома битним.

У конфронтацији са Варшавским пактом и СССР, Запад уопште и САД посебно користили су различита средства. Тако су и Хелсиншки документи легализовали неке до тада некоришћене методе, као што је подстицање национализма под плаштом мањинских права. Амерички прагматизам још једном је дошао до изражаја. З. Брезински то пластично илуструје у својој већ цитираној књизи, речима. „На линији њојиниој њораза комунистичке филозофије и њипраксе, Сједињене Државе су њојипралеле

⁷ Brezinski, Zbigniew: *Game Plan*, Atlantic Monthly Press, Boston, New York, 1986. p. 94.

⁸ Kissinger, Henry: *The White House Years*, Weindenfeld and Niclson and Michael Joseph, London 1979, p. 929.

⁹ IBID p. 94.

¹⁰ Clissold, Stephen: *Croatian Separatism, Nationalism, Dissidence and Terrorism*. »Conflict Studies«, January 1979. No. 103. p. 19.

за коришћење национализма као оружја у борби за победу над суларничком сираном, уз рационализацију да је то краћа ирелазна фаза ка демократишизацији и цивилном друшћиву“.¹¹

САД и ескалација конфликћа

До даље промене у политици САД према Југославији долази еволативно, с једне стране због заоштравања унутрашњих конфликата, и с друге, због разграђивања Варшавског пакта и распада СССР. Дезинтеграција ВП и СССР одређују карактер и динамику унутрашњих промена у бившим социјалистичким земљама, а тиме и однос САД према њима па и Југославији. Плурализација политичких система и маркетизација тржишта постају декларисани критерији за нову политику САД према њима. Појачава се акценат на људска и мањинска права. Још увек се даје вербална подршка јединству Југославије, али се објављују и процене Централне обавештајне службе (СИА) о иманентном распаду Југославије. Председник Буш у разговорима са југословенским премијером Марковићем (13. 10 1989) понавља став о подршци целовитости Југославије, уз издашне похвале започетим привредним реформама. Државни секретар Бејкер, приликом посете Београду (21. 06. 1991), изражава забринутост због могућности дезинтеграције Југославије, наглашавајући да би то „могло имати трагичне последице не само за Југославију већ и Европу“. На директно питање новинара да ли ће САД признати декларацију о независности Словеније он одговара: „То не може бити политика САД, јер ми желимо да се проблеми решавају путем дијалога а не једностраним одлукама“.

Међутим, САД препуштају главну улогу у решавању југословенске кризе Европској заједници, која већ у Мастрихту (16. 12. 1991) доноси одлуку о признању отцепљених република 15. јануара 1992. Немачка и Ватикан то чине већ 18. 12. 1991. САД чекају исход референдума у БиХ (29. 2 – 1. 3. 1992) да би 6. априла 1992 признале све три републике.

Актом признавања отвара се нова страница у политици Вашингтона према Југославији. Оспорава се континуитет државности СРЈ. На тој линији САД својим такозваним „Нон Папер“-ом захтевају и од других земаља да тако поступе. При томе се користи аргументација да Србија и Црна Гора једва чине 40% бивше СФРЈ, потенцирајући да се у овом случају не могу користити преседани Индије и Пакистана, нити бившег СССР односно Русије, јер југословенски случај, за разлику од наведених не одобравају отцепљене републике. САД настављају политику притисака на СРЈ, оспоравајући јој и право на аутоматско чланство у UN. Управо услед америчког деловања усвојена је Резолуција SB 757 којом је оспо-

¹¹ Brezinski, Zbigniew: *Game Plan*, Boston and New York, Atlantic Monthly Press, 1986., p. 195.

рено право СРЈ на аутоматско чланство у светској организацији. Председник Буш се одупире притисцима и снажној медијској кампањи којом се тражи војна интервенција. У изборној години конфликт у Југославији се обилато користи у унутрашње политичке сврхе. Председнички кандидат Клинтон се залаже за војну интервенцију, али после избора за председника тај став убрзо мења. Ниво дипломатских односа између две земље је снижен. Вашингтон је један од главних заговорника увођења санкција према СРЈ. Напоре ЕЗ за решење југословенске кризе на својеврстан начин омета Клинтонова администрација. Америка се активно залаже за заустављање муслиманско-хрватских сукоба и касније за стварање муслиманско-хрватске федерације, са могућношћу да ова ступи у конфедерални однос са Хрватском. Таква политика води се са циљем да се оствари војна премоћ над босанским Србима. Пледира се за коришћење ваздушних снага НАТО-а против Срба, до чега касније и долази. Сврставање САД прво на страну муслимана и све већа толерантност и наклоност према Хрватима има за циљ да ослаби Србе и да их присили на прихватање Плана Контакт групе за бившу БиХ и Плана четворице за Републику Српску Крајину. У оба случаја Американци имају одлучујућу реч.

Текућа политика САД према сукобима на просторима претходне Југославије могла се очекивати од момента признавања отцепљених република. Неприхватљиво је за доминантну глобалну силу да се земље које је она признала доводе у питање силом оружја, када се зна да су САД потписале и Споразум о војној сарадњи са Хрватском који поред обуке хрватског официјерског кадра укључује и заједничке војне вежбе.

После остваривања свог стратешког циља – слома СССР Америци не би одговарала неконтролисана пролиферација оружаних сукоба, па макар они били заодевени у демократско рухо права на سموопредељење. Чини се да САД постају све свесније опасности које из таквих сукоба извиру, а који би Америку могли претворити у светског полицајца.

Треба имати у виду да Хрватска са своје стране чини све да се представи као „предстража“ Запада. Уступа Американцима на коришћење поморске и ваздушне луке док за узврат од САД добија логистичку, обавештајну и по свему судећи материјалну помоћ. Амерички пензионисани генерали постају саветници у оружаним снагама Хрватске. Прећутно се толерише наоружавање Хрватске и допремање преко ње оружја муслиманима у БиХ. С друге стране, САД врше притисак на суседе СРЈ да се доследно придржавају режима санкција према СРЈ.

На примеру Југославије ЕУ је показала своју неспособност да југословенски конфликт реши. Тиме је на свој начин изнова афирмисан незаобилазни значај Америке. Исламском свету је показано да Заливски рат, војна интервенција против Либије и традиционална наклоност према Израелу, не произлазе из анимозитета Америке према исламу, али је због једностране и отворене подршке Израелу у арапском свету створен анимозитет према САД. Америци су добри односи са својим нафтом богатим

клијентима од стратешког економског значаја, а са Пакистаном и Турском због њиховог геостратешког и геополитичког положаја.

Заливски рат је афирмирао огромну војнотехнолошку превоћ САД да војнички дејствују на великим удаљеностима. Овај рат је показао огромну моћ и утицај мас-медија, посебно електронског, да моделира јавно мњење како у Америци тако и у значајној мери у другим деловима света. Садам Хусеин кога су узгред речено, током осмогодишњег рата са Ираном, здушно подржавале САД представљен је уочи Заливског рата као оличење зла, што се показало веома погодним за мобилизацију западног јавног мњења. Са становишта кориштења Заливског рата у унутрашње политичке сврхе у Америци, неки добри познаваоци америчких прилика сматрају да је до рата у Заливу дошло само десет минута касније, Џорџ Буш би и данас био у Белој кући.

Заливска формула, што се медија тиче, понавља се данас и на нашим просторима. CNN и други моћни медији од самог почетка оружаних сукоба представљају прво ЈНА а затим и Србе као агресоре и масовне злочинце. Настају нови појмови, „етничко чишћење“ и слични. Треба рећи да је СФРЈ жртва сецесије, али и медијског рата. Ми ни данас нисмо схватили да је тај медијски рат разорнији од бомби 6. априла 1941. Деловање мас-медија увелико утиче на моделирање нове конфигурације у америчком Конгресу, па ће по свему судећи играти значајну улогу и у председничкој предизборној кампањи. Амерички политички систем институционално, а још више у пракси, погодује деловању разних лобија, који опет са своје стране безобзирно користе медије у политичке сврхе. Широко су распрострањене активности политичко-акционих група (PAC-Public Action Committees) које финансијским средствима и на друге начине делују код својих представника у Конгресу. На том плану показале су висок степен јединства и организованог наступа исељеничке организације Хрватске, Албанци па и Словенци. С друге стране вишедеценијске поделе и разједињеност српског исељеништва још увек се осећају иако се ситуација мења, делом и због превладавања црквеног раскола.

У наредном периоду може се очекивати настављање досадашње америчке политике. Ако је судити на основу историјског искуства, није за очекивати да се садашња администрација директно и војнички умеша у ратни конфликт на просторима претходне Југославије. Како се време следећих председничких избора приближава администрација ће, с једне стране, настојати да се представи одлучном, користећи сва средства, сем директног војног ангажовања на терену, како би приморала Србе на преговоре, али с друге стране, да спречи једнострано укидање ембарга на испоруке оружја муслиманима. Историјски гледано југословенски простори за САД нису били од стратешког значаја, сем у извесној мери у периоду хладног рата. Извесно је да у Вашингтону преовлађује свест да се у БиХ не би могла поновити „Пустињска олуја“, са свим својим унутрашњим и спољнополитичким импликацијама, па се стога директно копнено војно ангажовање не чини реалним.

САД ће се у свом наступу према Европи и даље ослањати на НАТО, осигуравајући на тај начин своје доминантно присуство, истовремено делујући на спречавању осамостаљења ЕУ у војно стратешком смислу, путем јачања ЗЕУ, као Западноевропске одбрамбене формације. У таквој оријентацији, САД могу рачунати на одређену британску подршку која жели да очува своје „посебне“ односе са САД и свој идентитет у оквиру ЕУ.

Војностратешко осамостаљење ЕУ јачањем ЗЕУ (Западноевропске уније) не би одговарало САД и због могућности да Немачка својој доминантној позицији у оквиру ЕУ на економско-финансијском и све више политичком плану придода и војностратешку.

Бивше социјалистичке земље Источне Европе и даље ће настојати да изврстан безбедносни вакуум који осећају попуне све тешњим повезивањем са НАТО-ом до пуног чланства. Сличне тежње присутне су и код отцепљених република бивше Југославије. Америчко војно присуство у бившој југословенској републици Македонији, иако бројчано мало, као и све већа присутност САД у Албанији, од геостратешког и геополитичког је значаја и за СРЈ. Растућа америчка присутност у Хрватској не ствара нову војнополитичку конфигурацију само на просторима претходне Југославије, него и Балкана и Југоисточне Европе. Такво окружење намеће и нашој земљи нова промишљања како у односу на спољно окружење тако и унутрашњу политичку оријентацију. Анатомија наше данашње државе и даље остаје полиетничка, па се као незаобилазна потреба намеће јачање модела политичке заједнице на темељима демоса, ако прихватимо начело да је један од основних задатака државе да омогући функционисање друштвене заједнице. Пут ка томе циљу неће бити лак. Ваља се само присетити. Периклеове синтагме: „Народом се не управља указивањем на његове неспорне мане већ истицањем његових непостојећих врлина“.

ЛИТЕРАТУРА

- Bailey, Thomas: *Diplomatic History of the American People*. New York, Appleton-Centry Crofts, inc. 1950, p. 986.
- Bartlett, Ruhl: *The Records of American Diplomacy New York*, Alfred Knof, 1954, p. 790 + XVI.
- Ostović, P. D.: *The Truth About Yugoslavia*. Ray Publishers, New York 1952, p. 300.
- Roberts, Walter: *Tito, Mihailović and the Allies 1941 – 1945*. New Brunswick, New Jersey. Rutgers University Press, 406.
- Fulbriht, William: *The Cripled Giant*. New York, 1972. Random House, p. 292.
- Zimmerman, William: *Politics and Culture in Yugoslavia*. Ann Arbor, Center for Political Studies, 1987.
- Hormats, Robert: *The Roots of American Power* »The Foreign Affairs« Summer 1991.
- Adams, Magda: *New Sources on Trianon*. »The Hungarian Quarterly«, Volume XXXII, Summer 1991.
- Brezinski, Zbigniew: *Game Plan*, Boston and New York, 1979 Atlantic Monthly Press p. 288.

Kissinger, Henry: *The White House Years*. Wendenfeld and Nicolson and Joseph, London, 1979. p. 1517.
Clissold, Stephen: *Croatian separatism, nationalism, Dissidence and Terrorism*. London 1979, Eastern Press »Conflict Studies« br. 103. p. 21.

Николић, Душан: *САД Сједињене државе доминације*. „Радничка штампа“, Београд 1985.
Домаћа и инострана периодика.

PETAR BOŠKOVIĆ

UNITED STATES AND THE YUGOSLAV QUESTION

Summary

American foreign policy in general and toward Yugoslavia in particular was traditionally guided by pragmatism on the one hand and moralism on the other. The author provides ample evidence in support of this thesis. During the first two decades of its existence Yugoslavia was not an object of substantial American interest. Its interest increased at the eve and during World War Two. Attack on and dismemberment of Yugoslavia by the Axis powers was condemned and relations with the government in exile re-established.

Relations between the two countries deteriorated during the first years after the war, to the extent that relations with USSR strengthened. Conflict with Stalin in 1948 brought about reproach. During the Cold War, American leadership reiterated its support for Yugoslav independence and territorial integrity. With the end of Cold War and desintegration of USSR Yugoslavia lost much of its former geo-strategic importance.

Exacerbation of the Yugoslav conflict, secession and recognition of Slovenia, Croatia and Bosnia and Herzegovina by United States on April 6, 1992. brought about a radical change of American policy toward Yugoslavia. Continuity claimed by the restructured Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) was denied and sanctions against it introduced for alleged aggression against Bosnia and Hercegovina. The former Peoples Army of Yugoslavia and later the Serbs in general were condemned and demonized.